

‘Geen geringe uitdaging’

Het lectoraat Sociale
Rechtvaardigheid
en Diversiteit
in de Kunsten
aan de AHK

Studenten volgen
de Inclusivity Pathway
Training

Aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten is het nieuwe lectoraat Sociale Rechtvaardigheid en Diversiteit in de Kunsten opgericht. De onlangs aangetreden lector en haar associate lector lichten toe hoe het lectoraat wil bijdragen aan sociale rechtvaardigheid, zowel binnen als buiten de muren van het kunstonderwijs.

Aminata Cairo en Rosa te Velde

Als je denkt aan muziek, denk je aan plezier en expressie en wellicht het talent en de toewijding die je moet hebben om te slagen als muzikant. Niet aan de minder leuke kanten, bijvoorbeeld dat je minimaal vijf uur per dag moet oefenen of dat je je schuldig voelt als je dat niet doet. En evenmin aan de voortdurende confrontatie dat je als vrouw niet als volwaardig

of leidinggevend gezien gaat worden in de ensembles waar je in speelt. Het is vermoeiend. Het is lastig. Het is niet gezellig. Het is ook demotiverend en kan forse impact hebben op je muziekonderwijservaring. Er zijn zelfs studenten die besluiten hun muziekopleiding om dergelijke redenen niet af te maken.

Dit zijn enkele scenario's die studenten met ons delen in onze rol als leidinggevend van het nieuwe lectoraat¹ Sociale Rechtvaardigheid en Diversiteit in de Kunsten (SRDK) aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK). Het lectoraat is opgericht als directe reactie op actuele maatschappelijke vraagstukken. De wereldwijde pandemie, de BlackLives-Matter-, #MeToo- en klimaat-

veranderingsbewegingen resulteerden in een toegenomen bewustwording en een verlangen om ongelijkheden aan te pakken. Het zijn grote, sociaal-maatschappelijke vraagstukken die ook hun impact binnen het hoger kunstonderwijs hebben. De zaadjes van deze vraagstukken zijn vooral te vinden in de dagelijkse, kleine interacties, zoals onze studenten ons laten zien.

Social Justice

De afgelopen jaren komen we in Nederland de termen diversiteit en inclusie vaak tegen, maar sociale rechtvaardigheid wordt veel minder

gebruikt. De Engelse vertaling *Social Justice* ligt beter in het gehoor. Toen wij op deze positie solliciteerden, vonden we deze keuze opmerkelijk. We kwamen er al gauw achter dat wat onder 'sociale rechtvaardigheid en diversiteit' verstaan werd, een mengelmoes was van alle issues die niet alleen in de maatschappij maar ook alom in het hoger kunstonderwijs spelen: diversiteit, inclusie, grensoverschrijdend gedrag, sociale veiligheid, institutioneel racisme, genderongelijkheid en nog veel meer. Dergelijke termen, hoe noodzakelijk ook, hebben toch ook een negatieve lading gekregen. Daarnaast blijft het een feit dat wanneer je tien mensen om een definitie van dergelijke termen vraagt, je tien verschillende antwoorden krijgt. Hier ligt tegelijkertijd wel een kans: hoe gaan wij, als lectoren, sociale rechtvaardigheid en diversiteit binnen en buiten deze kunsthogeschool vormgeven? Los van de titel luidt onze opdracht dat wij moeten bijdragen aan onderwijs, onderzoek en kunstpraktijken binnenshuis, en de kunst- en cultuursector buitenshuis – geen geringe uitdaging dus.

Een ethisch vraagstuk

Het lectoraat SRDK is ontstaan in een tijd waarin er grote belangstelling en zorg is voor diversiteit en inclusie. Wij beschouwen deze termen als een tandemconcept waarmee patronen van ongelijkheid en marginalisering aangekaart kunnen worden die in het dagelijks leven vanzelfsprekend zijn geworden. Deze confrontatie met ongelijkheid in het heden en verleden heeft geleid tot veel ongemak, gevoeligheden en uitbarstingen. Voor ons is sociale rechtvaardigheid dan ook een ethisch vraagstuk dat heling en herstel vereist. Bovendien moeten we er rekening mee houden dat de huidige staat van ongelijkheid het resultaat is van een bepaald historisch traject. Kolonisatie heeft kunnen plaatsvinden vanwege een bepaald gedachtengoed dat overheersing, uitbuiting en discriminatie als grondslag had. Zowel menselijke lichamen als de natuur zijn daaraan onderhevig geweest. Het koloniale tijdperk is misschien dan wel officieel voorbij, het gedachtengoed leeft nog →

steeds voort in al onze instituten.² Het gevolg is dat sommige verhalen, standaarden en manieren van doen als belangrijker dan andere worden behandeld en tot norm en ‘normaal’ zijn verheven. Die ongelijkheid waarvan men zich nu bewust wordt, vraagt erom om eindelijk gecorrigeerd te worden. Sociale rechtvaardigheid heeft dus juist nú urgentie en vraagt om een gevoel van verantwoordelijkheid.

Kunst als middel

Die patronen van ongelijkheid en overwaardering van een dominante (westerse) norm in de samenleving vinden we ook terug in onze kunstinstellingen en -instellingen. Curricula en esthetische normen die representatief zijn volgens westerse normen; talentcriteria volgens westerse normen; waarderingssystemen volgens westerse normen, et cetera, worden als vanzelfsprekend gehanteerd. Voor de studenten die zich hiervan bewust zijn is dat een belemmering en zij eisen verandering. Als lectoraat willen wij een bijdrage leveren aan sociale rechtvaardigheid, zowel binnen als buiten de muren van het kunstonderwijs. Dat is een grote opdracht en het voordeel is dat we kunnen bijdragen aan kennis die niet alleen kunst en kunstonderwijs bevraagt, maar dat we kunst tevens kunnen inzetten als middel tot een meer sociaal rechtvaardige samenleving.

Zo is het eerste onderzoek van ons lectoraat een project waarbij twintig onderzoekers zijn betrokken. Studenten van de opleiding Docent Dans volgen de Inclusivity Pathway Training (IPT), waarin zij vaardigheden leren om inclusiviteit te bevorderen in hun lessen. Denk hierbij aan luisteren, écht aanwezig zijn, het ongemak niet uit de weg gaan en anders reageren op de lastige uitingen van ongelijkheid die ze zullen tegenkomen in hun docentschap. Bovendien wordt hen gevraagd om op basis van hun expertise zélf iets te creëren om toe te voegen aan de IPT. Het zijn immers dansers met veel creatieve ideeën over hoe je een ervaring kunt overbrengen. In elke klas zijn er minimaal twee studenten en een docent van de opleiding die het leerproces met de IPT van dichtbij meemaken en die als aanspreekpunt tijdens het leerproces fungeren. Deze ‘onderzoeksambassadeurs’ maken deel uit van een groter team, dat bestaat uit drie lectoraatsonderzoekers, een gast-

onderzoeker en twee masterstudent-onderzoekers, die zich ook weer gezamenlijk verdiepen in het leerproces. Met deze aanpak streven wij ernaar dat de kennis breed zal landen en naderhand verder zal worden uitgezet. Zo zijn we ook bezig een werkconferentie te organiseren met vijf andere kunstonderwijsinstellingen om de kennis van de IPT te delen.

Vijf pilaren

Ontleend aan *indigenous knowledge* en andere dekoloniale praktijken, leunt de onderzoeksmethodiek van het lectoraat sterk op concepten als ‘relationele verantwoording’, streven naar wederzijdse transformatie en wederkerigheid, en het ‘verweven van verhalen’. Op basis van een veelvoud van verhalen (en dus niet een dominante norm) is het streven vaardigheden te leren om die gelijkwaardige samenleving te creëren en is puur theoretische kennis niet langer toereikend. Het lectoraat kent geen kenniskring waarbinnen onderzoekers aan hun eigen onderzoek werken, maar een onderzoeksteam dat in gezamenlijkheid vanuit vijf pilaren werkt. Deze pilaren zijn te gebruiken om handelingen en inzichten te bevragen, ongeacht of ze in het onderwijs, onderzoek of de kunstpraktijk ter sprake komen.

Relationaliteit

Relationaliteit gaat ervan uit dat al onze interacties gebaseerd zijn op relaties. Hoe gaan we om met de relaties die we hebben: met onszelf, interpersoonlijk en met de aarde? Hoe oefenen we ‘relationele verantwoording’ uit, waarbij verantwoording, wederkerigheid en respect centraal staan? Hoe eren we of misbruiken we de relaties die we hebben, inclusief de relaties met de aarde en onze omgeving? Hoe verhouden we ons tot de locatie waar we zijn? Wat moeten we doen om onze relaties te verbeteren? Hoe blijven we in contact staan ondanks ongemak of als het ongezellig wordt?

Temporaliteit

Temporaliteit gaat over ruimte en tijd. Door temporaliteit te erkennen, erkennen we dat er altijd verhalen bestaan op het moment dat we ergens nieuwe relaties mee aangaan. Welke verhalen eren we? Welke verhalen worden niet erkend? Welke gewoonten, normen en *legacies*

zijn er? En welke verhalen moeten we loslaten? Hoe luisteren we naar de verhalen die er al zijn, van degenen die ons zijn voorgegaan? Hoe zullen we met wat we doen de verhalen eren en koesteren van degenen die nog zullen volgen? Als het gaat om ruimte en tijd, is het belangrijk om te beseffen dat we verbonden zijn met anderen, dichtbij en ook ver weg: wie heeft soortgelijke ervaringen die we zouden kunnen raadplegen, incorporeren of waar we ons door kunnen laten inspireren? Hoe blijven we niet vastzitten in onze arrogantie en negeren we onze verbondenheid met anderen niet?

Transformatie

We leven in een zogenoemde 'kenniseconomie'. Veel van wat we doen in het dagelijks leven is gebaseerd op 'informatie'. We genereren, verdiepen, versterken continu een enorme hoeveelheid informatie. Dit leidt niet per se tot transformatie of verandering. Wat is er nodig om als individu en als groep getransformeerd te worden? Wat betekent dat? Hoe uit zich dat? Op welke (kleine) schaal en door welke inzichten of acties of reacties? Hoe dragen we bij aan transformatie? Staan we open voor onze eigen transformatie of zijn we alleen gericht op de gewenste transformatie van anderen? In ons huidige academische systeem en in het culturele veld zijn we gericht op 'output' en horen we vaak de term 'impact', die ons vraagt productief te zijn op een manier die gericht is op (zichtbare) resultaten, cijfers en snelle oplossingen. Wat betekent het om getransformeerd te worden als persoon en als gemeenschap?

Kostprijs

Wat is het prijskaartje dat vastzit aan wat we doen? Wat is de prijs, de opoffering die gedaan moet worden in termen van tijd, (emotionele) energie, financiën, middelen, milieu, et cetera? Wat voor opoffering of welke prijs zouden we bereid moeten zijn te betalen als we de verandering wensen waarvan we verkondigen dat we die willen? Welke gewoontes, verwachtingen of ideeën moet je opgeven en loslaten?

Vreugde

Waar is de vreugde? Het nastreven van sociale rechtvaardigheid of het worstelen met diversiteitskwesties gaat vaak gepaard met frustratie,

woede en boosheid. Dat zijn oprechte en terechte emoties, maar waar is de vreugde? Wat is kostbaar, waardevol, hoopvol, aangenaam dat de moeite waard is om een standpunt voor in te nemen of om voor te vechten? Hoe draagt wat we doen bij aan de vreugde van toekomstige generaties? Als we het plezier of de energie niet meer kunnen vinden, waar zijn we dan mee bezig? Hoe lang denk je dat je dit soort werk kunt volhouden zonder vreugde? Hoe kun je je gevoel van vreugde, hoop, liefde terugkrijgen, bij voorkeur met behulp van creatieve verbeeldingskracht, zodat je iets constructiefs kunt toevoegen aan de sociaal rechtvaardige wereld die we proberen te creëren?

Klaar af!

Het lectoraat is inmiddels met een klein team van start gegaan. We zijn geëngageerd om kennis te genereren waarin we mensen kunnen meenemen, niet in kennis die slechts geconsumeerd kan worden. We werken aan projecten binnen de AHK waarin we zowel studenten als docenten proberen mee te nemen. Daarnaast werken we met andere onderwijsinstellingen, kunstinstellingen en publieke instellingen. Aangestuurd door de vijf pilaren proberen we gezamenlijk kennis te genereren die kan bijdragen aan onze doelen. Ons werk is te volgen op onze website³. Voorts verzorgen wij ook publieke presentaties waarbij we jullie graag verwelkomen. •

Literatuur

Vazquez, R. (2020) *Vistas of modernity: decolonial aesthetics and the end of the contemporary*. Amsterdam: Mondriaan Fonds.

Noten

- 1 Een lectoraat is een onderzoeksgroep gewijd aan kennisproductie die moet bijdragen aan onderwijs en de praktijk, in ons geval kunsteducatie, de kunstpraktijk en de cultuursector.
- 2 Dit inzicht is gebaseerd op het werk van dekoloniale denkers uit Abya Yala ('Zuid-Amerika'). Zie bijvoorbeeld: Vazquez 2020.
- 3 www.ahk.nl/lectoraten/sociale-rechtvaardigheid-en-diversiteit-in-de-kunsten/

Rosa te Velde is associate lector Sociale Rechtvaardigheid en Diversiteit aan de AHK en werkt als onderzoeker, ontwerper en docent

Aminata Cairo is lector Sociale Rechtvaardigheid en Diversiteit aan de AHK en werkt als onafhankelijk consultant en onderzoeker